

یادداشت‌هایی
بر یاد، منطق کشف ناخودآگاه جمعی

علی شهبازی

انتشارات اریش

۱۳۹۹

سرشناسه: شهبازی، علی، ۱۳۶۹ -
عنوان و نام پدیدآور: یادداشت‌هایی درباره‌ی منطق کشف ناخودآگاه جمعی / علی شهبازی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات اریش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۱۱۰ ص؛ ۲۱/۵ × ۱۴/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۶-۰۴-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: زندگی

Life

موضوع: فرهنگ ناوی - فلسفه آگاهی
Conduct of life -- Philosophy

موضوع: ایرانیان -- راه و رسم زندگی
Conduct of life -- Iranians

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۸ ی ۲۸۷ ش/BD۴۳۱

رده‌بندی دیویی: ۱۲۸

شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۱۴۵

یادداشت مایی

درباب منطق کشف ناخودآگاه جمعی

علی شهبازی

ویراستار: زهرا تقی‌زاده

طرح جلد: بابک زبانفهر

صفحه‌آرا: امید مقدس

چاپ و صحافی: قشقایی

چاپ نخست: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۶-۰۴-۳

بها: ۲۲ هزار تومان

تهران - انتشارات اریش

شماره تماس: ۰۲۱-۶۶۹۰۳۸۱۳

www.arishpub.ir info@arishpub.ir

کلیه حقوق این کتاب برای انتشارات اریش محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۱۳
یادداشت اول: هجی کردن هرمنوتیک زندگی.....	۱۹
یادداشت دوم: در باب تفسیر جهان.....	۴۹
یادداشت سوم: گذار از علوم - سیاسی به «هرمنوتیک سیاسی».....	۵۹
یادداشت چهارم: در باب ایرانیت ایرانیان.....	۷۱
یادداشت پنجم: تسلی در نموده‌های از خود بیگانگی ژرف ایرانیان.....	۷۹

هیچ زنجیری ناگسستنی‌تر از
زنجیرهای ذهنی نیست، پس
بگذارید این تعریف را از آزادی در
صدر بنشانیم. آزادی زمانی برای یک
ملت رقم می‌خورد که بخش‌های
ناشناخته هویت خود را بازیابد.

پیشگفتار

تجربه‌ها امیرا هستند. همین راز ساده تنها دلیل شکل‌گیری فرهنگ‌ها و
تنوعات آن در سراسر جهان است. بدین خاطر است که گاه از پس دوران‌های
سخت اوضاع پولادین ظهور می‌کنند و گاه از پی سال‌ها تحقیر انسان‌هایی که
تشنه انتقام هستند، روکاه‌شان پیدا می‌شود؛ بنابراین تجربه‌ها نه تنها نگاه
انسان، بلکه نگاهش مانده‌ها را نیز شکل می‌دهد. ضرب‌المثل‌ها، نقاشی‌ها،
لطیفه‌ها، داستانی‌ها، نغمه‌ها، شعرها، هنجارها، مقررات اجتماعی،
نهادهای حقوقی، سنن‌ها، عرق‌های مردم و حتی ارزش‌گذاری‌هایشان بر
موضوعات متفاوت روزمره حتی این‌ها را تجربه‌ها می‌جویند، لذا تجربه‌ها
همواره تازه هستند، حتی اگر نسبت به آنها ناهشیار باشیم.

تجربه‌ها به ما می‌گویند چگونه جهان را ببینیم، آنها آموزگاران واقعی ما
هستند. تجربه‌ها نگاه انسان را به جهان شکل می‌دهند و همچنین نحوه
بودنمان را، و این مشخصه میان افراد و ملت‌ها مشترک است. تجربه‌ها
واقعیت‌شان را از طریق تحمیلشان بر ما ثابت می‌کنند. راه تجربه ظهور یک
قهرمان و مرگ تراژیک آن سال‌ها کام ملتی را تلخ می‌کند، اما همان ملت چون
فهمی از ناخودآگاه جمعی خود ندارد و چون ناخودآگاه را درک آن قهرمان
نشسته‌اند، کششی در درون خود نسبت به فرح و زیبایی نمی‌یابند.

این موضوع در دل خود پیامی دارد برای کسانی که با چشم پنهانش در
جهان اجتماعی انسان‌ها به دنبال گشودن راز و رمزها هستند. آن پیام این است
که؛ آگاهی انسان‌ها یا آنچه ملتی آگاهانه بدان باور دارد، تحت تدبیر جهانی
ناپیدا است که ناخودآگاه جمعی نامیده می‌شود. در این منظر نهادهای اجتماعی
نیز انعکاسی از ناخودآگاه مردم هستند؛ یعنی انحطاط و زوال نهادها، انعکاسی
از انحطاط ناخودآگاه جمعی شهروندان است.

ناخودآگاه جمعی آن بخش از جهان اجتماعی یک ملت است که رفتار

اجتماعی، آرمان‌ها و باروهایشان را تحت تدبیر خود قرار می‌دهد. درواقع بخش واقعی هویت یک ملت ناخودآگاه جمعی آنهاست، زیرا موضوعی است که تمام موضوعات را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. همین بخش از حیات فرهنگی است که تمام جنبه‌های زیست اجتماعی را کنترل می‌کند.

درواقع ناخودآگاه جمعی گرداننده‌ی افکار و رفتار یک ملت است. تاروپود این ملت از جهان اجتماعی ملت‌ها از تجربه‌های ایشان ساخته شده است. همچنین مطالعات نشان می‌دهد ناخودآگاه جمعی به زبان شفاف قابل کشف نیست، بلکه ملت‌ها این بخش از هویت خود را در آداب و بازنمایی‌های متنوع مان و نمادسازی‌هایشان بیان می‌کنند؛ این یعنی حتی خود ملت‌ها نیز به ناخودآگاه جمعی‌شان دسترسی ندارند. از طرفی نیز ضرورت دارد نخبگان هر ملتی برای پیشرفت زیست فرهنگی‌شان و تحصیل آزادی، ناخودآگاه جمعی‌شان را موضوع تفکر قرار دهند.

در این لحظه امکان طرح بن پرسش ایجاد می‌شود که «چگونه می‌بایست ناخودآگاه جمعی را پژوهش کرد؟» نگارنده در کتابی که سال ۱۳۸۱ تحت عنوان «درآمدی بر فهم جهان‌زندگی» منتشر کرده است، روشی را به نام هرمنوتیک، زندگی معرفی می‌کند که تنها روش موجود برای مطالعه ناخودآگاه جمعی فرهنگ‌ها و ملل متفاوت است، اما چون متن آن کتاب بسیار سنگین بود و امکان ویرایش مجدد آن نیز مهیا نبود، لذا در پی ضرورت طرح آن، پژوهش پیش رو را به قصد هدجی کردن نظریه هرمنوتیک زندگی برپا کردیم تا جامعه علمی ایران در آینده‌ای نه‌چندان دور بتواند ضمن درک این نظریه، ناخودآگاه جمعی را با روشی منسجم و علمی موضوع تفکر و پژوهش قرار دهد.

پس در این اثر قصد نداریم ناخودآگاه جمعی ایرانیان را موضوع تفکر قرار دهیم، بلکه می‌خواهیم زمینه‌های علمی مطالعه آن را فراهم می‌کنیم؛ زیرا ورود به بخش تاریک جهان ذهن ایرانیان خود رساله‌ای مجزا می‌طلبد.

اعتراف به دانشوران علوم انسانی ایران

در سراسر این کتاب حس اعتراضی به کژفهمی دانشوران علوم انسانی وجود دارد؛ زیرا ایشان از فهم پدیده‌های سیاسی اجتماعی صحبت می‌کنند، درحالی‌که هیچ اپیستمه منسجم و موجهی برای نظریه فهم و فهمیدن پدیده‌های مد نظر

ندارند، و چون این اپیستمه موجود نیست، شاید از سر تنبلی، ایشان بدون تمایزگذاری میان فهم و فرافکنی، سلیقه‌های اجتماعی فرهنگی و معلومات دانشگاهی خود را به نام فهم پدیده‌ها فرافکنی می‌کنند.

حرف نگارنده آن است که بدون تمایزگذاری میان فهم و فرافکنی نمی‌توان اندیشید. حیرت‌انگیز است که بسیاری از دانشگاهیان بدون رعایت این تمایزگذاری تمام آنچه را که فرافکنی می‌کنند، با برچسب فهم به مخاطبان خود ارائه می‌دهند؛ پس به اپیستمه‌ای نیاز داریم که ضمن رعایت این تمایزگذاری شیوه فهمیدن را برایمان معرفی کند. من در این پژوهش، هرمنوتیک زندگی را به عنوان آلترناتیو شرایط موجود در علوم انسانی قرار داده و نشان دادم که کار هرمنوتیک زندگی در مطالعه ناخودآگاه جمعی و حیات فرهنگی، ذهن‌تاریخ‌ها، میان فهم و فرافکنی و معرفی شیوه جدیدی از فهم آغاز می‌شود.

هرگز برنامه‌ای مشخص برای بنیان این روش نداشتیم، اما دغدغه‌های عمیقی در خود احساس می‌کردم که منتهی به تأسیس این روش شد. با رسیدن به انتهای تحصیلات تکمیلی، تمام روش‌های علوم انسانی به شدت بدبین بودم. هیچ کدام جوابگوی ذهن من نبودند. حیرت می‌کردم که چطور برخی با اشتیاق با آن روش‌های کهنه و پوسیده و زایل و وحل و حرص به دنبال تحقیق بودند. همین باعث شد به سراغ مطالعه در زمینه روش‌ها و نظریه‌های تفسیر بروم. بعد از سال‌ها غواصی در جهان فلسفه سرانجام لنگر تفکر را در اقیانوس ویلهلم دیلتای فیلسوف و شیخ بزرگ آلمان انداختم. من با ابداعات و تغییراتی که در فلسفه او انجام دادم، توانستم هرمنوتیک زندگی را تأسیس کنم و چون هیچ‌کدام از افراد پس از او موفق به این کار نشده بودند، خود را جزو بهترین شاگردان او می‌دانم.

اعتراض به متخصصان مطالعات فرهنگی ایران

در عمق فرهنگ هر ملتی اراده‌های عمیقی نهفته است که همان اراده‌ها خود را در عرصه عمل اجتماعی به اشکال و أنحاء متفاوت تعیین می‌بخشند. پس در مطالعات فرهنگی این فرهنگ مطالعاتی را درج کنید، تا بتوانید ضمن پیش‌روی در این موضوع، به شبکه ناخودآگاه جمعی، که نظامی از اراده‌های سست و قوی و متوسط است، دسترسی پیدا کنید. آن اراده‌ها ناخودآگاه ملت است.